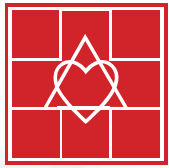

Jaargang 135 • Juli 2019 • nr 2909

de Oud-Katholiek

Tijdschrift voor de Oud-Katholieke Kerk van Nederland

STEM EN TEGENSTEM

INHOUD

Thema

- 4 Lof en dank**
De relevantie van verantwoorde kerkmuziek
- 7 Afscheid van Eveline Jansen**
Organist bij de gratie Gods
- 10 De balans tussen eerbied en schoonheid**
De blik van een reformatorische organist van een oud-katholieke parochie
- 12 010-020**
Behoud en vernieuwing
- 20 Een schitterend mysterie**
Onrust in het klooster

En verder

- 3 Column**
De juiste snaar
- 16 Serie: Goed bezig**
Den Helder – De Jonge Blazers
- 18 Er was eens...**
A.B.H. Verhey
- 22 En dan nog dit**
Eenheid, liturgie en Kees de Kort
- 23 Service**
Berichten en colofon
- 24 De Achterkant**
Stilte

REDACTIONEEL

Stem en tegenstem

Voor u ligt een *Oud-Katholiek* waarin liturgie en kerkmuziek, blazersklanken en organisten, stem en tegenstem, alle ruimte krijgen. U vindt ook een boekbespreking en weet na lezing van 'Er was eens' wie A.B.H. Verhey was. En natuurlijk hebben we een column en prachtig beeldmateriaal. Wij wensen u veel leesplezier.

STEM op uw favoriete kerklied!

Graag nodigen wij lezers uit mee te doen aan de VERKIEZING van het favoriete kerklied!

Er zijn veel prachtige gezangen, maar wij beperken ons deze verkiezing tot het blauwe gezangboek (inclusief supplement). Laat de redactie weten welk gezang uw favoriete lied is!

Wilt u het gezangnummer en de eerste regel van uw keuze doorgeven aan redactie@okkn.nl? Vermeld in de onderwerp-regel: 'favoriete kerklied'. Het is niet noodzakelijk maar wordt wel op prijs gesteld, wanneer u in maximaal 50 woorden laat weten waarom dit lied uw voorkeur heeft.

In het volgende nummer van *De Oud-Katholiek* komen we op de verkiezing terug. Wij verheugen ons op uw reacties!

COLUMN

De juiste snaar

Het geloof is uit het horen. Dat blijkt al in de eerste verzen van het boek Genesis, waar de chaos – zeg maar het zootje van in den beginne – Gods woord hoort en zich laat scheppen tot zinvol verband. God sprak en het was. Ik hoor en ik ben. Zoiets.

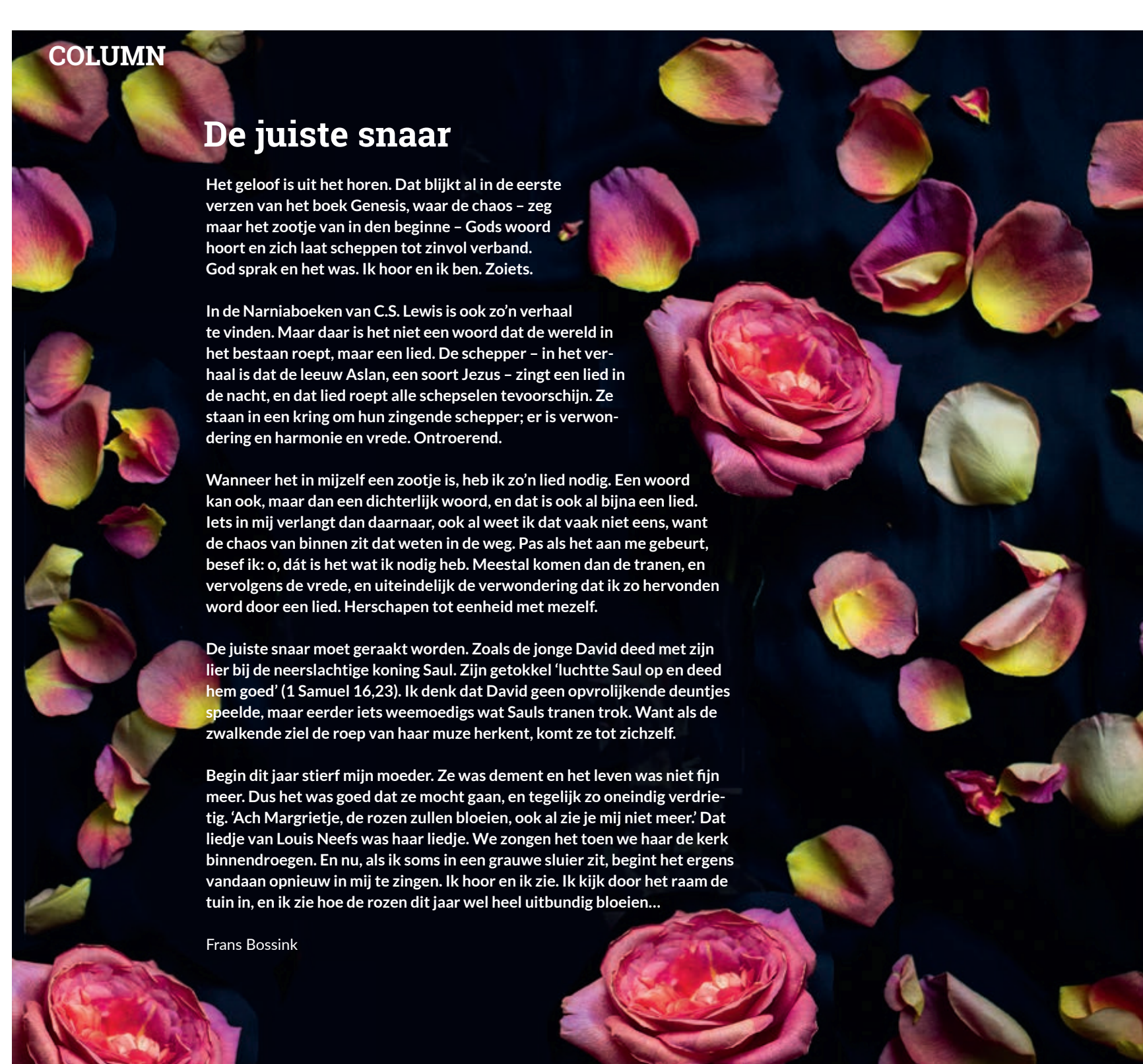
In de Narniaboeken van C.S. Lewis is ook zo'n verhaal te vinden. Maar daar is het niet een woord dat de wereld in het bestaan roept, maar een lied. De schepper – in het verhaal is dat de leeuw Aslan, een soort Jezus – zingt een lied in de nacht, en dat lied roept alle schepselen tevoorschijn. Ze staan in een kring om hun zingende schepper; er is verwondering en harmonie en vrede. Ontroerend.

Wanneer het in mijzelf een zootje is, heb ik zo'n lied nodig. Een woord kan ook, maar dan een dichtelijk woord, en dat is ook al bijna een lied. Iets in mij verlangt dan daarnaar, ook al weet ik dat vaak niet eens, want de chaos van binnen zit dat weten in de weg. Pas als het aan me gebeurt, besef ik: o, dát is het wat ik nodig heb. Meestal komen dan de tranen, en vervolgens de vrede, en uiteindelijk de verwondering dat ik zo hervonden word door een lied. Herschapen tot eenheid met mezelf.

De juiste snaar moet geraakt worden. Zoals de jonge David deed met zijn lier bij de neerslachtige koning Saul. Zijn getokkel 'luchtte Saul op en deed hem goed' (1 Samuel 16,23). Ik denk dat David geen opvrolijkende deuntjes speelde, maar eerder iets weemoedigs wat Sauls tranen trok. Want als de zwalkende ziel de roep van haar muze herkent, komt ze tot zichzelf.

Begin dit jaar stierf mijn moeder. Ze was dement en het leven was niet fijn meer. Dus het was goed dat ze mocht gaan, en tegelijk zo oneindig verdrietig. 'Ach Margrietje, de rozen zullen bloeien, ook al zie je mij niet meer.' Dat liedje van Louis Neefs was haar liedje. We zongen het toen we haar de kerk binnendroegen. En nu, als ik soms in een grauwe sluier zit, begint het ergens vandaan opnieuw in mij te zingen. Ik hoor en ik zie. Ik kijk door het raam de tuin in, en ik zie hoe de rozen dit jaar wel heel uitbundig bloeien...

Frans Bossink

Lof en dank

De relevantie van verantwoorde kerkmuziek

Er zijn van die kerkdiensten waarin het ritueel en de muziek een maatje te groot gekocht zijn. Zo'n dienst sleept zich soms moeizaam voort. Maar er zijn ook diensten – ruim opgezet of juist heel bescheiden – waarin de liturgie de kans krijgt als groots en meeslepend ervaren te worden.

'De vijfde van Beethoven op blokfluit', zo karakteriseerde aartsbisschop Glazemaker wel eens de liturgische en kerkmuzikale aspiraties van een kleine oud-katholieke parochie. Hij pleitte voor proportionaliteit: dat er wordt gevierd en gezongen op een manier die passend en realistisch is in de gegeven omstandigheden – de omvang van het kerkgebouw, het aantal kerkgangers, de rituele en muzikale mogelijkheden en kwaliteiten.

Kerkmuzikale rollen

In de oud-katholieke liturgie klinkt niet alleen de zang van de gemeente. Ook de voorganger zingt. En er is een cantor en/of een koorgroep die de voorzang verzorgt in wisselzang met de gemeente. De cantor (voorzanger) is de muzikale pendant van de lector (voorlezer). Dat komt vooral tot uitdruk-

king bij het graduale, de psalm die een reflectie is op de eerste Schriftlezing. In een ideale situatie zingt de cantor de psalmverzen voor en antwoordt de gemeente telkens met het refrein. Dit kan gebeuren aan de lezenaar waar ook uit de Schriftuur wordt voorgelezen, omdat de psalm waarmee de lezing wordt beantwoord zelf ook een Schriftwoord is.

'Koor' is het wat weidse woord waarmee in de meeste oud-katholieke parochies een groep voorzangers wordt aangeduid. Zo'n groep – desnoods gereduceerd tot één persoon, de cantor – is in onze liturgie mijns inziens onmisbaar. De meeste – zeker de breedvoerige romantische – missen zijn er eenvoudigweg niet op geschreven om in één ruk door de gemeente te worden gezongen. Ook het graduale, het halleluja en sommige refreingezangen vragen om een rolverdeling tussen voorzang en gemeente. En niet te vergeten: een zanggroep kan de gemeente op sleeptouw nemen bij (nog) onbekende liederen, die dan spoedig niet meer onbekend zijn.

In een aantal parochies heeft het traditionele 'koor' zijn langste tijd gehad. Ik zou dan een overgangsfase adviseren, waarbij het koor nog op bepaalde zon- en feestdagen zingt, terwijl op de andere zondagen wordt geëxperimenteerd met een voorzanger (cantor) of kleine voorzangsgroep. Bij voorkeur is de voorganger niet tevens cantor – ik herinner mezelf maar al te goed het onbevredigende karakter van de rol van het 'manusje van alles' dat letterlijk en figuurlijk buiten adem raakt... Soms klinkt in de oud-katholieke liturgie de zang van de gemeente nauwelijks meer. Een oorzaak daarvan kan zijn dat het koor het zó goed doet, dat de gemeente zich niet voelt uitgedaagd om actief mee te zingen. Een andere oorzaak kan zijn gelegen in het omgekeerde: wanneer een organist het ambacht van begeleider van de gemeentezang niet goed verstaat, wordt de gemeente niet tot zingen gebracht. Maar er is natuurlijk ook een externe oorzaak: leren zingen met verantwoord stemgebruik is

in onze samenleving (school) nauwelijks meer aan de orde. Ik kan me voorstellen dat de bijdrage van een cantor of koorleider op gezette tijden wordt opgenomen in het parochiële aanbod van volwassenencatechese. En de landelijke kerk biedt weer een cantor cursus aan.

'De vijfde van Beethoven op blokfluit'

Deskundig omgaan met beperkingen
Juist wanneer een parochie muzikale beperkingen kent, is het van belang om op een deskundige manier met die beperkingen om te gaan. Een voorbeeld. Er is verschil tussen melodieën die met en

zonder begeleiding zijn gedacht. Het gregoriaans en daarvan afgeleide moderne vormen zijn zuiver melodisch gedacht en lenen zich goed voor een dienst zonder organist. Daarentegen zijn melodieën uit de negentiende en vroege twintigste eeuw altijd gedacht vanuit onderliggende harmonieën. Zulke melodieën komen niet tot hun recht wanneer de meerstemmige begeleiding – in principe die van de componist zelf – er niet bij wordt gespeeld of gezongen. Met name bij de keuze van de missen zou men hiermee rekening moeten houden, wanneer de organist de oorspronkelijke begeleiding niet kan spelen (wat geen schande is bij soms wel vijf kruisen of mollen) of wanneer er geen organist aanwezig is.

Ik ben me van de paradox bewust: juist als een parochie muzikale *beperkingen* kent, vraagt dit om een *deskundige* aanpak van de wél beschikbare middelen. Soms is die deskundigheid ter plaatse niet aanwezig. Het zou van wijsheid getuigen wanneer dat wordt erkend; niet iedereen hoeft overal goed in te zijn. Dan zijn er collega's en commissies die hulp en advies kunnen bieden.

Liedkeus helpt bij liturgische spiritualiteit. In een oud-katholieke parochie worden de gezangen uitgekozen door de pastoor of door iemand anders namens de pastoor. Oorspronkelijk kent de katholieke liturgie geen vrije liedkeus. De liederen (met name psalmen) horen vanouds evenzeer bij de inhoud van een zon- of feestdag als de keuze van de schriftlezingen en de gebeden. Het Kerkeboek laat hiervan nog altijd een deel zien, door bij iedere zon- en feestdag het openingslied (introïtus), de antwoordpsalm (graduale), de verwelcoming van het evangelie (halleluja) en eventueel de nadere uitwerking daarvan (sequentie) te vermelden. Die liederen – met hun meestal zeer Bijbelse teksten in een niet zelden vroegkerkelijke samenstelling – vormen een integraal onderdeel van het eigene (proprium) van zo'n zon- of feestdag. Ik weet dat het niet raadzaam is om iedere zondag 'de' introïtus te zingen. Ook 'het' graduale laat zich niet altijd optimaal realiseren. Maar wat ik wil zeg-

'Muziek als gave van de Schepper'

gen is dat liedkeus een *inhoudelijk* onderdeel van de liturgie is en uitstijgt boven vragen als 'vind ik dit mooi?' of 'ken ik dit?'. Die vragen behoren mee te spelen, maar ze vormen niet de inhoudelijke basis van de liedkeus.

Voor de plaats van een gezang in de liturgie is het bijvoorbeeld relevant om het verschil te kennen tussen gezangen die op zichzelf staan (zoals het graduale als psalmtekst na de eerste Schriftlezing) en gezangen die een handeling begeleiden (zoals het halleluja, dat beoogt de voorbereiding van de evangelielezing te begeleiden). Ook maakt het uit of een psalm klinkt als graduale of als meditatieve psalmodie in de vespers.

Een verantwoorde liedkeus is bovendien van groot belang voor een spirituele beleving van het kerkelijk jaar. Zoals niemand op het idee zou komen om met Kerstmis geen bekende kerstliederen te zingen, zo zou ook niemand op het idee moeten komen om op zondag Gaudete, zondag Laetare of zondag Cantate de speciaal voor die dagen geschreven liederen over te slaan (573, 616, 661). En natuurlijk wordt de thematiek van het koninkrijk van God in de maanden oktober en november welkelijks ondersteund door liederen uit die categorie van het Gezangboek (710-721 en soortgelijke gezangen). Dat we in Advent, Kersttijd, Veertigdagentijd en Paastijd altijd bij die perioden passende liederen zingen, neem ik als vanzelfsprekendheid aan. Hoe zouden we die perioden spiritueel kunnen beleven, als we de geur, kleur en klank van die perioden niet in hoofd en hart, mond en oren met ons meedragen?

Een verantwoorde liedkeus veronderstelt gedetailleerde kennis van het kerkelijk jaar en gedetailleerde kennis van het beschikbare materiaal in (en soms ook buiten) het Gezangboek. Er zijn hulp-

middelen voor een verantwoorde liedkeus en ook hier geldt uiteraard dat liturgische en kerkmuzikale verantwoordelijken altijd een beroep kunnen doen op collega's en commissies.

Is verantwoorde kerkmuziek relevant?

Misschien vinden sommige mensen dit alles niet relevant. Het gaat God toch niet om verantwoorde kerkmuziek, maar om het hart van de mens? Het katholieke geloof gaat ervan uit dat het hemelse – in beperkte mate, maar toch enigszins – te kennen is via het aardse. Dat is bijvoorbeeld de voorwaarde om sacramenten te kunnen vieren, waarin precies dat gebeurt: het aardse wordt transparant richting het hemelse. Muziek en andere vormen van kunst en schoonheid zijn gaven van de Schepper aan de mens. Het is onze roeping als mens om die gaven in bewerkte vorm – dus op onze manier en met inzet van onze creativiteit – weer aan de Schepper terug te geven als lof en dank. Buiten de liturgie betekent dit: inzet van al onze gaven en talenten ten dienste van liefde, gerechtigheid en vrede. Binnen de liturgie betekent het: bidden, zingen, de kerk versieren, ons mooi aankleden, rituelen voltrekken, sacramenten vieren – in het besef dat wij iets aan God teruggeven van datgene wat wij van Hem hebben ontvangen. Het is dus relevant dat datgene wat wij God geven als aardse, zichtbare en hoorbare tekens van onze dankbaarheid, werkelijk de kwaliteit heeft van een gave van de Schepper aan ons en een gave van ons aan de Schepper.

Een kerkmuzikale praktijk die op de concrete situatie is toegesneden en dus rekening houdt met lokale beperkingen, heeft trouwens ook een missionaire relevantie. Ten eerste mogen we niet uitsluiten dat een voorbijganger muzikaal kan zijn. Maar bovendien: de extra relevantie is dat liturgie wint aan 'evidentie' – datgene wat we doen wordt door een voorbijganger waargenomen als iets wat 'passend' is, als iets wat 'klopt'. Juist als we niet alles tegelijk willen, en ons bewust beperken tot datgene wat lokaal mogelijk is, krijgt onze liturgie de uitstraling die we er zelf zo graag in ervaren.

Emile Verhey en Adrie Paasen

Afscheid van Eveline Jansen

Organist bij de gratie Gods

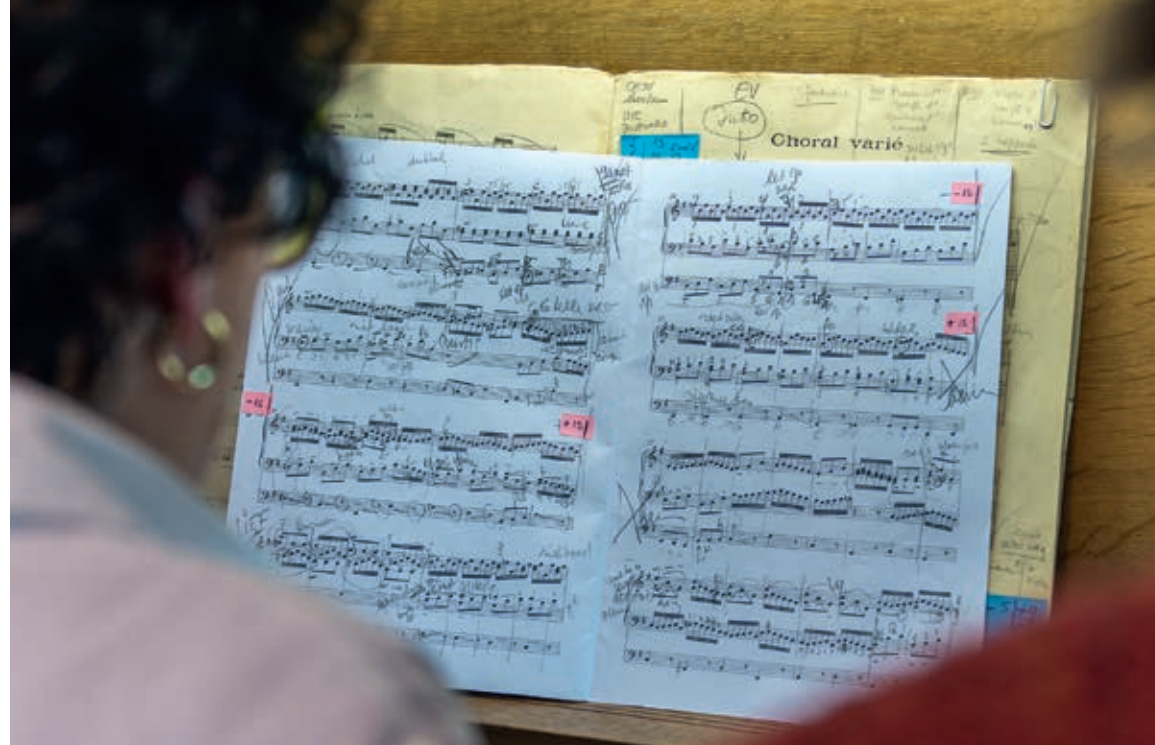
Ze heeft twee grote passies: de kerk en de muziek. Ze speelt de sterren van de hemel. Ze leidt koren tot de toppen van hun kunnen. Ze brengt vanaf de orgelbank vuur en leven in vieringen. Ze speelt in gewone diensten, bij wijdingen, huwelijken en uitvaarten. Ze heeft een hele generatie organisten opgeleid. Ze geeft concerten in binnen- en buitenland. Ze stelt hoge eisen aan zichzelf en anderen. Ze is meer dan vijftig jaar het boegbeeld van de kerkmuziek van de Oud-Katholieke Kerk. Ze presteert nog altijd op de toppen van haar kunnen. Maar op 23 juni moest ze afscheid nemen als organist en koordirigent van de Utrechtse kathedraal. Eveline Jansen.

Ze wil niet gefeliciteerd worden met haar pensioen. In de eerste plaats omdat ze geen pensioen van de kerk krijgt: organisten worden per dienst en koorrepetitie betaald. In de tweede plaats omdat ze nog niet aan pensioen toe is. Ze zou graag nog een aantal jaren doorgaan, haar werk langzaam afbouwen, ze droomde al van haar zestigjarig jubileum, maar het mocht niet zo zijn: het kerkbestuur van de parochie Utrecht wil verjonging en Eveline moest de orgelbank verlaten. Met pijn in het hart.

Gezangboek

In het interview dat wij met Eveline hadden viel ons op dat Eveline vooral praktisch denkt. Met de vraag: 'Wat is jouw bijdrage in de ontwikkeling van de oud-katholieke kerkmuziek in meer dan vijftig jaar' hoopten wij een diepgaande beschouwing uit te lokken, maar we kregen concrete voorbeelden. Zo was ze een van de drijvende krachten achter een reeks succesvolle korendagen met als hoogtepunt het optreden van een samengesteld koor uit vele parochies van zo'n honderdzeventig man tijdens het Internationaal Oud-Katholiek Congres in Noordwijkerhout en richtte ze samen met enkele

le anderen in 1984 de Oud-Katholieke Organistenvereniging op, die nog altijd op de bres staat voor de rechten van de organisten in onze kerk en voor de nodige bijscholing. Ze vormde het vrouwenkoor van de kathedraal om tot een meerstemmig gemengd koor. Ze leverde een bijdrage aan het Gezangboek van 1990. Eveline mag dan schitteren als soliste, maar ze is voor alles een teamspeler, ook al maakt ze het haar medespelers vaak moeilijk. In de commissie die zich bezighield met de samenstelling van het gezangboek, werkte ze mee aan vernieuwing van het repertoire: zo werden missen geschrapt en roomse beurtzangen toegevoegd. Ze ijverde echter ook voor het behoud van een deel van het oud-katholieke erfgoed: uit het rode boekje van Egmond, uit de eigen bundel van IJmuiden en voor klassieke meezingers, zoals *Geeft ere de Here* voor de Palmzondag. Ook het aannemingslied van Sint-Jacobus bleef door haar toedoen behouden. Het lag nergens vast, maar op het gehoor af werd de muziek genoteerd en zo verscheen het in het Gezangboek als lied 740. Er zat een traditie aan vast: de aannemelingen wachtten buiten, terwijl de gemeente de eerste twee coupletten zong;

bij het derde couplet (Treedt nader dan...) klopten ze op de deur en werden ze binnengelaten. De laatste jaren wordt er in Utrecht en in enkele andere parochie druk gemoderniseerd. Eveline wil graag meegroeien met de tijd, maar niet te snel want dat leidt tot gemopper op het koor en onder parochianen. Het probleem van de losse blaadjes in de dienst in Utrecht is gedeeltelijk opgelost door de gift aan het koor van mgr. Joris Vercammen van de nodige Nieuwe Liedboeken met daarin bijvoorbeeld het prachtige lied van Sint Nicolaas, nummer 745. Er zijn ook nieuwe missen bijgekomen: de missen 30 tot en met 33, geschreven in opdracht van de organistenvereniging, die in een apart boekje verzameld zijn. Niet alles wat nieuw is houdt stand: zo is de mis van Daan Manneke alweer uit het repertoire verdwenen. Alles wat je doet, moet in één keer goed zijn, en niet pas na een jaar, volgens Eveline.

Het curatorium

"Is er een school van Eveline?" vroegen we. Maar we zeiden het al: Eveline heeft niet zoveel op met

theoretische beschouwingen. Wel kan ze vaststellen dat ze een hele generatie organisten heeft opgeleid. Amateurorganisten, die van Eveline de fijne kneepjes van het vak leerden en door haar getraind werden in de oud-katholieke liturgie. Oud-leerlingen getuigen dat ze heel veel van Eveline geleerd hebben. Ze zeggen ook dat ze streng en veeleisend was.

De opleiding werd georganiseerd door het Curatorium tot Opleiding van Oud-Katholieke Organisten. Op die manier werd gezorgd voor een continue toestroom van organisten. Maar het curatorium werd ineens in 1999 opgeheven, dat gebeurde zomaar, zonder overleg of aankondiging. Het was wel zo dat het aantal leerlingen terugliep en ook de korendagen liepen niet meer goed. In een poging alle instanties die zich met kerkmuziek bezighielden samen te voegen, werd enkele jaren later de Raad voor de Kerkmuziek opgericht, die initiatieven voor koorzang nam en nascholing voor organisten en een cantorcurcus organiseerde, waarbij Eveline ook een van de docenten was. Er zijn de laatste tijd nauwelijks organisten uit eigen kring bijgekomen. Nieuwe organisten worden nu van de conservatoria betrokken. Die bieden hoge kwaliteit, maar missen soms de affiniteit met de oud-katholieke liturgie en de binding met de kerk of de parochie. Als ze ergens anders beter kunnen, zijn ze verdwenen. Wat vaak ontbreekt is de volledige toewijding, voor de volle honderd procent, die zo kenmerkend is voor Eveline, en die met zich meebrengt dat ze behalve dienend ook zeer dwingend kan zijn.

Het spel van Eveline

Dienend en dwingend: dat is te merken aan haar orgelspel. Eveline is allereerst een voortreffelijk en religieus bewogen begeleider in de liturgie. Ze is met haar spel dienstbaar aan de voortgang van de liturgie en anderzijds ook wel dwingend, met name in de begeleiding van de gemeente. Afwijkingen van het tempo van een lied, zoals zij dat in het hoofd heeft, worden niet getolereerd en met behulp van losstaande akkoorden wordt de ge-

'Wie kan er nog weerstand bieden wanneer de fagot gaat snorren?'

meente weer in het rechte tempo gezet. Maar haar begeleiding ademt wel en spoort aan tot zingen. Ze kent het Blankorgel van de kathedraal in al zijn finesses en maakt dan ook gebruik van een uitstekende registratie. Wie kan er nog weerstand bieden wanneer de Fagot 16 voet in het pedaal gaat snorren? Bij haar concerten en literatuurspel in de diensten valt allereerst de grote liefde op voor Bach, maar ook modernere componisten komen aan bod. Eveline musiceert met respect voor de geschreven muziek en speelt geen "Jansen". Zoals wel eens vaker bracht ze na afloop van de laatste oliewijding de Partita voor orgel BWV.768, "*Sei gegrüset*,

Jesu gütig" van J.S. Bach (thema met variaties) ten gehore. Magistraal waren de laatste variaties bij het uitgaan van de kerk. Bitter, maar vooruitgrijpend naar de opstanding. Nee, dit is geen organist die toe is aan haar pensioen, maar een musicus op het hoogtepunt van haar kunnen, een organist bij de gratie Gods. Het is bijna onvoorstelbaar dat we haar nooit meer zullen horen in en na een dienst in de kathedraal. Eveline werd bekend tot ver over de grenzen van onze kerk en ons land. Gasten hoorden haar spelen bij conferenties, op congressen, op lekenforums. Haar spel viel op en dat leidde tot uitnodigingen voor concerten. Ze speelde in onze kerken in Zwitserland en Oostenrijk. Op het congres in Delft werd ze uitgenodigd voor een tournee door Zweden. Ook buiten oud-katholiek verband gaf ze concerten in heel Europa. Eveline is altijd in voor iets nieuws. Een vergadering van de internationale diaconie in Utrecht leverde concerten in Bolzano en Bern op en daaruit kwam een cd met de fluitiste Barbara Wijker voort. Ze was onder de indruk van het accordeonspel van Vladimir Shobanov en maakte een cd met hem: accordeon en orgel, een weinig voor de hand liggende combinatie.

De toekomst

Hoe ziet Eveline haar toekomst? Allereerst is er het afscheid op 23 juni, dat op het moment dat dit artikel verschijnt al achter de rug is. Het wordt een dienst met veel extra koorzang en orgelspel. En dan? Eveline kan het nog niet overzien, weet ook niet hoe haar relatie met de kerk zal worden. Ze gaat weg met veel verdriet; ze heeft het gevoel dat ze de regie over haar leven kwijt is. Ze is niet alleen haar werk kwijt, maar ook haar koor en het orgel waarmee ze vergroeid is. Gaat ze weer concerten geven? Ze hoeft niet meer zo nodig. Ze volgt al jaren cursussen Frans en Italiaans, misschien gaat ze zich daar meer op richten. Wij denken dat Eveline nog lang niet uitgespeeld is. Ze is een vechter. Ze zal zichzelf hervinden, zich er bovenuit vechten, zoals ze dat deed na haar ziekte in 2010. We hopen nog veel van haar te horen.

De balans tussen eerbied en schoonheid

De blik van een reformatorische organist van een oud-katholieke parochie

Albert Schaapman leerde als kind van dertien piano spelen. Vanaf zijn zeventiende begeleidde hij kerkdiensten op het orgel in de hervormde Janskliniek in Haarlem. "Je hebt mensen die snel nee zeggen: ik niet. Daarna ging ik collega-organisten vervangen op een belangrijker orgel." Meer dan van muziek waarbij je precies moet spelen wat er staat, houdt Albert Schaapman van improviseren. "Ik vind het leuk om bij een lied met vier coupletten vier keer een andere begeleiding te spelen. Qua registratie en zetting, of met een tegenstem... Aan het werk! Soms werk ik tegenstemmen en de akkoorden die erbij horen van tevoren uit. Ik heb altijd gesmuld van analyse en melodiebouw.

Op de tweede en vierde zondag van de maand kwam ik in de Haarlemse parochie te spelen. Ik dacht gevraagd te zijn een koor te begeleiden, maar men bedoelde dat je de organist was als het vrouwenkoor zong - en ook toen wilde ik geen nee zeggen. Aanvankelijk was het ingewikkeld. Vanaf het eucharistisch gebed heb je bijna geen tijd om dingen op te zoeken. Het Looft en dankt en dan meteen het slotlied! Gaandeweg kom je pas aan het snappen van de liturgie toe. In het begin is het vooral zorgen dat je erbij blijft en reageren op de cantor die 'ja' zegt, zodat je op tijd begint."

Wat vindt de pianostemmer van het gebruik van een piano in de kerkdienst? Albert vindt dit instrument niet passen bij oud-katholieke vieringen. "Wel bij vieringen met opwekkingsliederen en een combo. Dat is niet mijn smaak maar daar doe je minder schade. Bij de oud-katholieke traditie met zijn gregoriaans en missen? Daar hoort a capellazang of een orgel bij. Met name de romantische missen, met hun kleur en akkoorden, zijn bij uitstek voor orgel geschreven. Op piano mis je sfeer."

Albert Schaapman vindt onze kerk soms aan de vrijzinnige kant. Hij mist het preken uit het hoofd en het hart zoals in de Gereformeerde Gemeente gebruikelijk is.

Eerbied en aandacht
Hoe is het om met die reformatorische achtergrond een mis te begeleiden? "In de misgezangen is geen woord te vinden dat niet past in de reformatorische traditie. Kyrie, Gloria, Heilig Heilig, Lam Gods... Ik kende ze al uit de klassieke muziek en nu kwam ik ze in het Nederlands tegen. Er is trouwens een bijzondere overeenkomst tussen een kerkdienst in de Gereformeerde Gemeente en in een oud-katholieke parochie. Het geloof wordt er eerbiedig en serieus beleefd. De oud-katholieke traditie heeft net als de Gereformeerde Gemeente iets bevindelijks. Zodra je de deur van de kerkzaal van de parochie binnen gaat is het eerbiedig en gaan mensen bidden. Dat vind ik een weldaad. In veel kerken is dit het moment van ontmoeting. Ik begrijp het, maar doe dat bij de koffie! Je hebt dan zo'n stapel van geluid dat ik denk: je hebt helemaal geen orgel nodig." Wat hem ook raakt in de oud-katholieke traditie is de gezamenlijk uitgesproken schuldbelijdenis. "Ik vond dat een openbaring. Dat het op deze manier in de liturgie een plaats krijgt: dat is essentieel! Je spreekt het zelf uit, het komt over je tong, en vervolgens krijg je het aanbod van genade. Dan denk ik: hiervoor komen we dus. Voor zowel de ernst als de vreugde: er is balans." Niet dat hij het met alles eens is: de eerste schuldbelijdenis kan hij niet meebidden, vanwege het gebed tot de maagd Maria. "Nou, dat is dan pech, ik heb gewoon een taak, een functie, en ik

kan wel gaan protesteren maar dan moet ik hier niet zijn. En verder: het is hier wel christelijk hoor, niet boeddhistisch of iets anders."

"Met gregoriaans heb ik niet zoveel. Wel met de eenvoudige vormen van de psalmen, die vind ik heel indrukwekkend. Vraag en antwoord, de afwijzing van voorzang en de gemeente, dat vind ik heel mooi. De beurtzang van koning David bestaat nog altijd, dat vind ik heel fascinerend. Het zingen ervan gebeurt, je hoeft er heel weinig aan te sturen. Ook de teksten vind ik mooi. Maar er zijn ook gregoriaanse draken, bijvoorbeeld die sequenties in de Paastijd: dat voel ik niet. Ik doe het, maar het pakt me (nog?, lacht) niet." Mist Albert Schaapman de Geneefse psalmen? Er staan er een aantal in het blauwe gezangboek; ze worden ritmisch en veel sneller gezongen dan in de reformatorische kerken. "Ritmisch hoort bij de psalmen. En wat het tempo betreft: een Psalm 72 bijvoorbeeld (Gezang 241), die moet majesteitelijk gezongen worden. Doe je dat te vlug, dan gaat hij kapot. Op zo'n moment heb ik mijn reformatorische oren nog en probeer ik de gemeente echt naar me toe te krijgen. Er zit een eigen tempo, een eigen ritme in de psalm. De gemeente voelt dat vaak trouwens ook. Als je je daaraan houdt, gaat het vanzelf." Hoe staat hij tegenover het gebruik van gezangen die nog niet in het rode en blauwe boek staan? "Wij zingen ook regelmatig andere liederen. Tot mijn vreugde veel Engelse melodieën met vertalingen van Sytze de Vries, daar zitten echt juweeltjes bij. Ook al hebben we een klein orgeltje en soms maar twintig mensen, het moet klinken als in Engeland. Dat is prachtig!" Van sommige gezangen

houdt hij niet. "Er zijn goede Huijbersen maar dat zijn uitzonderingen. Zoals bijna alle Hallebeken juist grandioos zijn! En Mehrtens en Vogel... die melodieën zijn 'echt'. Bij hen lijkt het als of de melodieën er altijd waren en zij ze alleen maar gevonden en opgeschreven hebben." En wat de teksten betreft? "Er zijn Oosterhuisteksten waarvan ik denk: moet dat nou? Maar goed. Ik heb hier een functie."

Stoerheid en schoonheid
De kracht van een protestantse dienst ligt voor hem in de stoerheid, de eenvoud en het accent op de verkondiging. Ook voor Schaapman gaat het om Woord en Sacrament. Soms volstaat zelfs een Bijbellesing al. "Wij hebben hele goede lezers in Haarlem. Dan kun je net als met goede muziek een speld horen vallen. Dan gebeurt er wat. Misschien hoef je dan niet eens te preken. Je zou kunnen beginnen te zeggen: 'Wat we net gehoord hebben, daar kan ik niet tegenop. Maar nu we toch bij elkaar zijn...', en geef er dan een vreselijk goede draai aan." Hij kan echter ook niet buiten schoonheid, muziek en kunst in de kerk. Soms schijnt in Haarlem bij een avonddienst de zon door de ronde ramen op de wand met gouden kruisjes, net boven het gouden kruis. Dat maakt op hem zo'n indruk, dat hij vanaf de orgelbank wel eens de neiging heeft te zeggen: "Kijk nou toch, zien jullie dit ook?"

Om een van de organisten van Haarlem te spreken, reis ik af naar het Duitse Weeze. Albert Schaapman, in het dagelijkse leven pianostemmer en voorheen orgelbouwer, woont daar parttime tussen piano's en Franse en Canadese harmoniums. Hij is een organist met een reformatorische achtergrond: hij is afkomstig uit de Gereformeerde Gemeente, een kerk waar men zich thuis voelt bij het Reformatorisch Dagblad en de SGP. Hoe denkt hij over kerkmuziek, liturgie en een oud-katholieke mis?

010-020

Behoud en vernieuwing

Welke gezangboeken liggen op het bureau van de twee muzikale pastoors van onze grootste steden? En welke liederen zingen hun bescheiden koren? Zowel Amsterdam als Rotterdam weten nieuwe gelovigen en jongere mensen aan zich te binden, maar ze maken uiteenlopende keuzes. Liturgie is een heilig spel. Hoewel je een voorkeur kunt hebben voor het ene of het andere speltype, maakt dit artikel er geen wedstrijd van. Wel zetten we naast elkaar wat beide pastoors, koorleider en koster motiveert om bepaalde keuzes te maken.

Marieke Ridder

010 'We hebben mensen die al een langere tijd oud-katholiek zijn, maar 'echte' oud-katholieken van huis uit?' Pastoor Hans de Rie en lector en liturgische rechterhand Michael van den Bergh kijken elkaar aan en schudden het hoofd. 'Die zijn hier eigenlijk niet meer; iedereen komt ergens anders vandaan en brengt zijn eigen achtergrond mee. Dikwijls is dat een rooms-katholieke Surinaamse of Antilliaanse achtergrond.' Sinds het begin van De Ries pastoraat is het kerkbezoek verviervoudigd.

020 Amsterdam kent geen vergelijkbare groei, maar kan zich jaarlijks verheugen in nieuwe mensen die zich aansluiten bij de actieve leden. Een gezin dat erbij komt en meeviert op zondag of twee twintigers erbij maken een groot verschil voor een kleine parochie en houden haar levend en levendig. Wat het aandeel oud-katholieken betreft is de situatie weinig anders dan in Rotterdam, al kan pastoor Dick Schoon (die zowel bisschop als parttime pastoor is, het laatste naast assistent-pastoor Martina Münch) er een handvol opnoemen, inclusief zichzelf. Onder hen bevindt zich een aantal jonge kerkgangers. Maar voor de meeste kerkgangers geldt ook hier dat zij van protestantse of rooms-katholieke komaf zijn.

Missen

010 Hans de Rie: 'Onze nieuwe mensen kennen

de meeste missen niet. We willen hen vertrouwd maken met wat wij zingen en hen iets herkenbaars laten ervaren. We zingen daarom per periode van het kerkelijk jaar één mis. Op hoogfeesten zingen wij altijd mis 28, de Petrus- en Paulusmis. Je ziet mensen dan uit volle borst zingen. Doel is dat zij niet alleen maar zingen vanuit hun hoofd, maar dat zij uiteindelijk gaan zingen vanuit hun hart. Als je in Rome een mis bijwoont, merk je dat men zonder boek uit volle borst zingt, omdat men alle misgezangen kent. Dat is mooi. We hebben niet de ambitie de mensen met alle missen kennis

te laten maken. Van de nieuwe missen zingen we alleen de Laurentiusmis, gecomponeerd door onze organist Wouter Blacquièrre. De gregoriaanse missen zingen we niet vaak, evenmin als veel Rinkel- en Verheijmissen.' Michael van den Bergh: 'Ons koor bestaat geheel uit nieuwe oud-katholieken, die nog niet het hele repertoire zingen. Je wilt een koor niet naar de rand van het balkon drijven. En dan is een Rinkelmis met zijn verhogingen en verlagingen best ingewikkeld.'

020 Koorleider Gertjan Arentsen en pastoor Dick

er ontbreekt een goede begeleiding. We houden rekening met de wensen van het koor en van de gemeente. En hoewel we meestal professionele organisten hebben, wil ik niet dat zij een week moeten studeren op een begeleiding van bijvoorbeeld een van de nieuwe missen. Soms nodigen we een koor uit in onze parochie. Meezingen is een belangrijk principe van onze kerk, maar als je daar te strak aan houdt, gooi je wel achttien eeuwen kerkmuziek en prachtige missen weg!

Gregoriaans

010 Hans de Rie: 'Gregoriaans vraagt om een zekere mate van naar binnen gekeerd zijn. Je hebt een koor nodig dat erin voorgaat. Als de gemeente gregoriaans zingt, vind ik dat de essentie, de beweging die erin zit, verloren gaat; het raakt vervlakt. Men zingt het niet gelijk en het stroomt niet meer, terwijl dat zo belangrijk is in de liturgie. Gemeentezang vraagt om begeleiding, terwijl gregoriaans bedoeld is om a capella te zingen.' Michael van den Bergh: 'De keuze voor het gregoriaanse notenschrift vind ik minder gelukkig; welke parochiaan kan dat nog lezen? In het gregoriaans heb je ook veel scholen: welke school volg je? En je koor moet ertoe in staat zijn, wat veel gevraagd is.'

020 In Amsterdam leeft bij tijd en wijle de belangstelling voor het gregoriaans op en is men altijd gregoriaans blijven zingen. De afgelopen vastentijd begonnen alle vieringen met de door het koor gezongen introïtus. Dick Schoon: 'Van sommige parochianen hoorde ik al dat ze het fantastisch vonden, zo stil en plechtig als het begin van de dienst was. We zijn het gaan doen omdat het kon. We hebben een paar mensen die muzikaal zijn en een hang hebben naar een hoogkerkelijke vorm van liturgie vieren. En daar hoort gregoriaans bij. Het is ook werkelijk prachtig als het goed gezongen wordt. De herhaling van de introïtus mocht de gemeente meezingen, een aantal mensen kan dat ook. Credo 309 wordt ook goed gezongen door de parochie, net als Mis 2.'

Psalmen

010 Rotterdam kiest niet voor de psalmen uit het rode kerkboek maar voor responsoriale psalmen, waarbij het koor of een cantor de verzen zingt en de gemeente een refrein. Hans de Rie: 'De gregoriaanse melodieën zijn eigenlijk voor de getijdendiensten. De antifoon is voor de gemeenschap te ingewikkeld en wordt weggelaten. Ook het om en om zingen is een probleem. Daarom hebben we de vrijmoedigheid te zoeken in andere bronnen als het blauwe boek niet toereikend is. We gebruiken *Gezangen voor Liturgie* veel en ook het *Abdijboek*.' Michael van den Bergh: 'Vooral in de paaswake stoorde het: na iedere lezing staat het koor, ergens ver weg, de psalm 'op te dreunen' zoals genoteerd. Daar ging niets van uit en de gemeente vond het jammer niet mee te kunnen doen, omdat het orgel niet meedeed – want zo traditioneel zijn we natuurlijk. Dus kiezen we voor deze oplossing, ook heel geschikt in de Paaswake!'

020 In Amsterdam zingen tijdens de Paaswake koor en gemeente in afwisseling de psalmen uit het rode boek. De gemeente is dat gewend. In de parochie wordt de psalm bijna altijd gekozen uit het rode boek en in afwisseling gezongen met het koor, inclusief de antifoon die door de gemeente herhaald wordt. Toch zijn er psalmbewerkingen uit het blauwe boek die Dick Schoon zelf erg mooi vindt, vooral die van Brügger vanwege hun meditatieve karakter. Gertjan Arentsen: 'Meestal hebben deze bewerkingen een refrein voor de gemeente; die heeft dus niet veel te doen en moet vooral luisteren, maar dat is niet zo erg. Sommige mensen zitten graag rustig in de kerk.'

Chants

010 In Rotterdam kiest men niet voor chants, de vierstemmige zettingen voor bijvoorbeeld psalmen. Michael: 'Als je in Canterbury bent geweest kun je een chant hier niet meer horen. En ze moeten vierstemmig gezongen worden, wat voor ons koor te moeilijk is. Ook bij de geloofsbelijde-

nissen (312 en 313) werkt de chant niet. Mensen weten niet of zij moeten wachten of doorzingen aan het eind van de regel. Dat is jammer: muziek moet stromen, en geen bevalling zijn.'

020 In Amsterdam worden chants soms gezongen, ondanks bedenkingen. Dick Schoon: 'Voor mij is bepalend dat muziekstijlen niet moeten botsen. Als we eerst op gregoriaanse toon reciteren, dan een chant zingen en dan een moderne acclamatie botst dat voor mij. Ik kijk altijd of zij te zingen zijn: psalm 122 (272) en psalm 84 (245) kennen mensen inmiddels eigenlijk wel uit hun hoofd. We zingen ze eenstemmig en het orgel speelt de andere stemmen; en dan heb je altijd wel een eigenwijze pastoor die de tenor, bas of alt gaat zingen.'

Wij zingen momenteel bijna wekelijks een gregoriaanse vesper volgens het rode boek. Ik zou me kunnen voorstellen dat we een keer een volledig 'Engelse' vesper zingen, met chants.'

Gezangen

010 In Rotterdam zoekt men eerst in het blauwe boek, maar heeft men er moeite mee om de nieuwe, van oorsprong Rotterdamse, Surinaamse en Antilliaanse kerkleden, achttiende-eeuwse teksten voor te zetten van liederen die nog aangeleerd moeten worden. Hans de Rie: 'Dan zoeken we alternatieven. We vinden passende en zingbare evangelieliederen in *Gezangen voor Liturgie* en in het Protestantse *Nieuwe Liedboek*. We hebben heel veel gezangen, maar we missen toch ook wel wat, bijvoorbeeld

gezangen die precies bij de zondag passen, wat noodzaakt om over muren heen te kijken.'

020 In Amsterdam wordt een keuze gemaakt uit het blauwe gezangboek. Dick Schoon: 'Ik ken dit boek nu dertig jaar en af en toe kom ik nog steeds gezangen tegen die ik niet ken!'. Hij voelt niet de behoefte verder te kijken. 'Ik kan er mee uit de voeten en ik hoor nog geen klachten uit de parochie. De lezingen en het tijdeigen van het jaar zijn uitgangspunt, maar ik ga niet zoeken op internet wat er nog allemaal meer is, wat dat betreft ben ik geen vernieuwer. Wel kies ik soms een minder bekend gezang dat minder makkelijk zingt, bijvoorbeeld iets wat syncopisch is. Als daarna maar een bekender lied volgt.'

De beweging kan beginnen, zonder haperingen. Het moet stromen!

Taizé

010 In Rotterdam zingt men veel en graag Taizé-liederen. Vaak tijdens de communie. Michael van den Bergh: 'Het koor zet in en de gemeente pakt het op zoals dat in Taizé gaat, dus heel organisch. We zingen ze ook vaak tijdens de collecte. We hebben twee collectes en als je dan ook nog een ingewikkeld lied hebt met veel coupletten en je wilt dat het blijft stromen, zijn Taizéliederen nog praktisch ook. Taizéliederen passen bij onze internationale groep kerkgangers.'

020 Dick Schoon, spontaan: 'Ik word er zo appelig van... nee, Taizé laat ik weinig zingen, alleen soms als acclamatie op de voorbede.' Gertjan Arentsen: 'Ik vind ze oversweet. Ik vind de melodieën mystiekerig, te veel van het goede.' Dick Schoon: 'Een Taizédienst vind ik dan nog wel mooi, daarin functioneren ze goed. Vaak functioneren ze bij ons als een soort vulling. Ik vind: je zingt of je zingt niet. Als je zingt, moet je proberen het goed te doen. Kies een tekst en een melodie met kwaliteit. En ik hoor geen behoefte aan deze liederen.'

Oud-Katholiek?

010 Hans de Rie: 'Het oud-katholieke van onze parochie zit hem in de toewijding waarmee liturgie gevierd wordt. Hoe vieren we? Is er stilte, is er rust, is er overgave? Dat zit hem in alle aspecten van de liturgie, ook in de houdingen, in de aankleding. Oud-katholiek vind ik dat je je goed voorbereidt om de gasten aan de tafel van de Heer te gaan ontvangen. Na de bel klinkt het intochtslied

en kan de beweging beginnen, zonder haperingen. Het moet stromen! Ook de nieuwe mensen krijgen we daarin mee. Men geeft zich over aan de rust na een hectische week. Ik voel steeds weer de verwondering dat dit gebeurt.' Michael van den Bergh: 'In zekere zin is het monastiek, een beetje mystiek...' Hans de Rie: 'De parels uit het verleden willen we behouden, de liederen waarin tekst en melodie met elkaar in harmonie zijn. Bijvoorbeeld 'Laat nu het halleluja klinken (640) met zijn vrolijke melodie.' We zitten op een nieuw spoor, maar het devotieel is wel een rode draad die we vast willen houden. Als die beter gediend is met een nieuw lied, kiezen we daarvoor. Dat vinden we passend en typerend voor de oud-katholieke spiritualiteit.'

020 Dick Schoon kiest soms bewust voor gezangen van oud-katholieke herkomst, want 'anders kent niemand die meer'. Bijvoorbeeld 814: 'Wie biddend door het leven gaat', die vind ik zo leuk. In een volle kerk in IJmuiden ging dan het dak er af. Dit is onze eigen schat, die elders nergens gezongen wordt. Als wij het niet meer zingen, is het straks weg. Het zijn vaak mooie bevindelijke teksten die horen bij de Oud-Katholieke Kerk. Ik denk ook aan 743: 'U aanbid ik', een nieuwe samenstelling van tekst en melodie. Het is binnen de kortste keren een oud-katholieke kraker geworden! En waarom? Omdat het een heel piëtistische tekst is. Ik denk dat dit de kern is van de oud-katholieke liturgie: dat mensen werkelijk het gevoel hebben dat zij God ontmoeten in de liturgie. Daarin lijkt het op 745, 'Met hoeveel rijke gaven'. Dat is prachtig en typisch oud-katholiek en wordt nergens elders gezongen. Het zou me niet verbazen dat het bevindelijke een van de grote aantrekkingskrachtpunten van onze kerk is. Het mag eigenlijk niet meer, je moet natuurlijk heel activistisch de wereld verbeteren, maar wij zeggen: wij ontmoeten God hier en gaan daarna de wereld in, waarna ieder zelf mag uitmaken hoe hij de wereld verbetert.'

De Jonge Blazers

Zondagochtend, half acht. In Huize Kramer gaat de wekker en mevrouw pastoor spoedt zich naar de keuken. Naast het gebruikelijke ontbijt voor de pastoor en haarzelf wordt er een heus picknickmandje ingericht. Met brood, kaas, kipkerriesalade, potje speculoos met crunch (geel deksel), fruit, koffie en warme chocolademelk. En een verrassing. Alles afgedekt met een theedoek en daar gaan ze, op naar Egmond-Binnen om De Jonge Blazers op te halen. Zondagochtend, vijf voor half negen. In Egmond-Binnen gaat de wekker. Drie jonge Egmonders stappen hun bed uit en maken zich klaar om in de auto te stappen, die half negen voor zal rijden.

Wilma Kramer

De Jonge Blazers, dat is een mooi verhaal. In de parochie van de Heilige Sint-Nicolaas in Den Helder heeft de organist één zondag in de maand vrij. De dienst mist dan de muzikale begeleiding en om de parochiezang wat meer te ondersteunen kwam pastoor Kramer op een geweldig idee.

De Fanfare

Naast het pastoorschap heeft Age Kramer nog een passie: trombonespelen in de fanfare Eensgezindheid uit Egmond-Binnen. Sinds een paar jaar is hij lid en al redelijk geïntegreerd als buitenstaander. Ook is de hele club op de hoogte van zijn werkzaamheden als pastoor.

Hij stuurde een bericht in de fanfare-app met de vraag: "Wie wil er één keer in de maand op zondagochtend met mij meeblazen in de mis?" En daarop reageerden drie jonge leden: Bart, Nina, en Marjolein, in het bezit van respectievelijk trompet, bugel en saxofoon. Drie jongvolwassenen, die studeren en werken en die van muziek houden. Maar... die zich alleen nog herinneren dat ze met school rond Kerst en Pasen naar de kerk gingen. Ze wilden meedoen vanwege de muziek en daar wilden ze wel vroeg hun bed voor uit.

Even voorstellen: Nina, Marjolein en Bart: 18, 20 en 25 jaar. Geboren en getogen in Egmond-Binnen of EB City, zoals ze gekserend zeggen. We

kijken met elkaar terug op dit eerste jaar en daarbij natuurlijk de belangrijkste vraag:

Wat maakte dat jullie reageerden op het verzoek van Age?

Geheel volgens de Noord-Hollandse traditie komt er een direct antwoord: "We hebben onderling geappt en gevraagd: "Zullen we dit doen? Want Age en Wilma zijn cool, en dan kunnen we meteen eens zien wat Age nu eigenlijk doet". En, blijkt meteen, het leek ze ook geweldig om met z'n drieën samen te spelen, anders dan in de fanfare. Meteen wordt de eerste keer in herinnering gebracht: "Nou, we waren niet goed voorbereid, hadden niet ontbeten, behalve dan de boterham die ik nog snel naar binnen werkte toen ik de

auto in stapte. Gelukkig kregen we in Den Helder een paar boterhammen die snel bij de AH waren gehaald".

De keer daarna ging Het Mandje mee, waarvan sprake is in de inleiding.

Wat vertelden jullie thuis na die eerste keer, wat vinden jullie vrienden ervan?

"Ten eerste hadden we vooraf geen verwachtingen, maar we vonden de kerk niet echt op een kerk lijken zoals we die kenden van wel eens in lopen. Maar het was relaxed, leuk, interessant. We konden het best aardig volgen, maar dat komt door Age; die maakt het begrijpelijk, alledaags, het komt goed over. En we waren verbaasd dat we een vergoeding kregen! Ik belde al vanuit de

'Het is relaxed, leuk, interessant'

Het moment stilte na de voorbeden, dat vind ik wel wat. Er gebeurt niks, maar het komt keihard binnen. Je stopt even met in je hoofd praten, net als bijvoorbeeld bij zo'n moment van twee minuten stilte. En dan dat kringetje, meedoen met de eucharistie. Je voelt je opgenomen in de gemeenschap." Bart: "Als ik de zegen krijg, dan doet het me iets. Maar je moet er wel aan toegeven, zelf input geven anders heb je er niets aan. En de ene keer is weer anders dan de andere keer." Nina: "ik vind het wel leuk, maar heb er niet zo veel mee." Waarop haar broer Bart zegt: "Nou, je roept anders wel eens dat je weer toe bent aan een zegen!" Nina beaamt dat en zegt ook dat het vooral om het totaalpakket gaat.

De koffie en evaluatie van de dienst

En bij dat totaalpakket hoort ook het koffiedrinken na de dienst.

"Leuk hoor, die gesprekjes met die oude mensen. Ze vragen naar onze studie en zo, ze zijn oprecht geïnteresseerd. En we zijn ook aan een bakkie toe, even relaxen, koekje erbij. Daarna kunnen we weer de terugweg aanvaarden en dan kijken we uit naar Het Mandje, dan gaan we aan de kipkerriesalade". Er komt dan ook altijd nog wel een vraag of een opmerking over de dienst. Over een stukje uit de preek of over de verkeerde inzet van één van de drie. En of ze de volgende keer weer willen en of Piet en Jaap, de collega-trombonisten van Age, ook een keer zullen meegaan. "Ze mogen best één keertje mee, maar niet ons plekkie innemen!" *Nu, terugkijkend op dit eerste jaar, wat willen jullie nog zeggen?*

"Het is eigenlijk al een traditie geworden: Het Mandje, het ophalen en dat het iedere keer weer spannend is of we wel op tijd wakker worden." "Ja," zegt Marjolein, "want ik was een keer vergeten om de wekker te zetten en toen werd ik toch tien minuten voor tijd wakker! Alsof ik geroepen werd!"

Als dit geen *Goed Bezig* is...

Toen ik in 1985 vanuit het Duitse Essen naar Utrecht verhuisde kwam ik – deze keer in levenden lijve – in aanraking met leden van het Utrechtse koor A.B.H. Verhey. Tot die tijd was dit koor mij vooral bekend van een enigszins verkleurde foto uit de jaren zeventig, waarop een behoorlijk groot aantal dames en heren in koortenue onder leiding van Eveline M. Jansen op de lange en steile trap naar de oud-katholieke kerk in Essen stond. Een herinnering aan een koorreis naar een bevriende parochie. Maar A.B.H. Verhey?

Robert Frede

A.B.H. Verhey

In *De Oud-Katholiek* van 16 februari 1924 lezen wij:

Droef, zeer droef werden wij dinsdag jl. geschokt door de verpletterende tijding: Anton B.H. Verhey, onze gevierde toonkunstenaar is plotseling door de almachtige God uit dit leven weggenomen. Gezond en opgewekt verliet hij zijne woning om zich naar zijn werkzaamheden te begeven. En een hartverlamming zonder enig waarschuwend teken deed hem plotsklaps ineenstorten, om niet meer tot bewustzijn te komen.

De taal van destijds was bloemrijk en ook nog niet zo privacygevoelig als wij nu zijn – maar het is duidelijk: het overlijden van Anton Verhey was een flinke klap voor de oud-katholieke kerk. Wie eens door ons (blauwe) gezangboek kijkt, zal nog

steeds liederen en gezangen vinden die door hem zijn gecomponeerd en voor mij als jonge pastoor was de keuze voor (de huidige) Mis 17 altijd een veilige: de meeste parochianen konden hem volgens mij bijna slapende nog meezingen. De muziek van Verhey was voor een generatie oud-katholieken stijlvormend. Of je het nu mooi vond of niet – je had je ertoe te verhouden.

Anton Benjamin Hendrik Verhey werd op 2 februari 1871 te Rotterdam in een oud-katholieke familie geboren en was parochiaan van de in de Tweede Wereldoorlog verwoeste kerk van de HH. Laurentius en Maria Magdalena aan de Rotterdamse Oppert. Reeds vroeg volgde hij zijn jong overleden vader als organist in deze kerk op. Verhey was in Rotterdam en ver daarbuiten een

veel gevraagde “toonkunstenaar” en als pianist de favoriete begeleider van de tot op de dag van vandaag bekende Nederlandse zangeres Aaltje Noorderwier. Vanaf 1894 was hij de dirigent van het Rotte’s Mannenkoor, een eerbiedwaardig instituut op cultureel gebied in de havenstad. Hij was de opvolger van de destijds bekende Nederlandse componist Ludwig Felix Brandts Buys, Verhey telde dus mee in de vaderlandse muziek. Nadat in 1909 het Nederlands in de Oud-Katholieke Kerk de liturgische taal werd, zette hij zich sterk in voor in het Nederlands geschreven missen, die in nagenoeg alle parochies in Nederland werden gezongen.

Hij was een leek die in alles meeleeft met wat er in onze kerk gebeurde. Vriendelijk maar zonder veel omhaal zeide hij zijne mening, en juichte elke hervorming

toe, die tot de verheffing van het godsdienstig leven kon strekken. Niets ontging in onze kerk aan zijne aandacht, waar het haar bloei, haar ontwikkeling betrof, aldus de bedroefde redactie van De Oud-Katholiek. In het artikel wordt dan vooral nog zijn medewerking aan het Katholiek Gezangboek en de Misgezangen en het oratorium “De kerk van Utrecht” (uit 1895) gememoreerd. Dit oratorium werd ook na zijn dood nog verschillende keren door oud-katholieke koren uitgevoerd, bijvoorbeeld in 1948 tijdens het Internationale Oud-Katholiek-Congres in Hilversum en een laatste keer omstreeks 1989 in Utrecht.

Ook in Rotterdam is hij niet vergeten: In het park bij de Euromast staat een monument ter herinnering aan hem en in de naoorlogse Doelen, het muziekgebouw van Rotterdam, staat een por-

tretbuste van hem als een “Rotterdamsch toonkunstenaar”. En zoals vele muziekminnaars in de Doelen niet zullen weten welke betekenis hij voor zijn oud-katholieke kerk had, zo weten velen in onze kerk niet dat hij een rol op het Nederlandse muziekleven speelde – belangrijk genoeg voor twee monumenten. *Doch als de weemoed ons overmant, laat ons dan bedenken dat het leven, waarin hij grote gaven mocht tonen, voor hem was, zoals hijzelf me eens zeide: een leven vol zonneshijn. Veel, ja zeer veel, heeft hij, die voor kunstenaar was geboren, bereikt van wat hij wilde, schreef de Haagse organist en componist een nummer later in een in memoriam voor De Oud-Katholiek. Bijna honderd jaar later worden zijn missen nog steeds in menige oud-katholieke kerk gezongen.*

Een schitterend mysterie

Onrust in het klooster

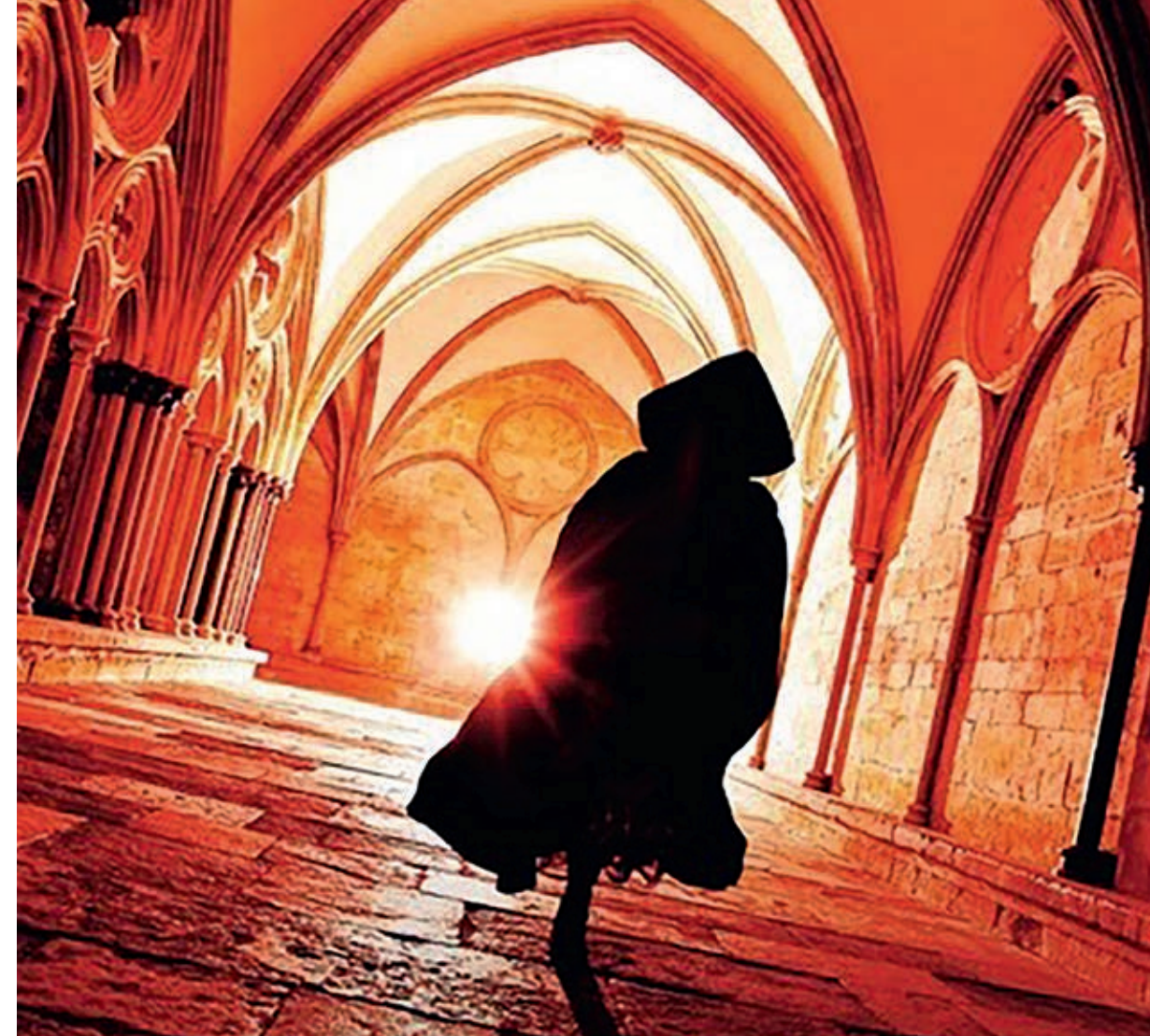
Gregoriaans: een van de oudste muzieksoorten die we in het westen kennen: eenstemmige vocale muziek, die in katholieke vieringen gebruikt wordt. Deze muziek speelt een centrale rol in een roman van Louise Perry met de titel *Een schitterend mysterie*. In de proloog van deze roman vertelt de schrijfster dat dit de term was waarmee de oude monniken het gregoriaans aanduidden. Ze geloofden dat ze door deze liederen te zingen de woorden van God zongen met de stem van God.

Adrie Paasen

Na deze inleiding zou je niet verwachten dat de roman van Perry met de titel *Een schitterend mysterie* een detectiveroman is: een klassieker volgens het recept van Agatha Christie, waarin een moord gepleegd wordt in een besloten gemeenschap en een detective komt om de moordenaar te ontmaskeren. Ook een mysterie, maar niet bepaald schitterend.

De Gilbertijnse orde
Honderden jaren geleden was het gevaarlijk om katholiek te zijn vanwege de Reformatie, de inquisitie en de interne machtsstrijden in de kerk. Er werden schuilkamers in huizen in Europa ingericht. Er werden tunnels gegraven om te ontsnappen. Sommigen vluchtten zo ver dat ze in de nieuwe wereld terecht kwamen. Maar zelfs dat was voor de orde der Gilbertijnen nog niet ver genoeg: ze gingen naar een lege plek op de kaart, in Noord-Quebec, diep in de Canadese wildernis, een plek die alleen met een vissersboot bereikt kan worden.

Daar leven nu de Gilbertijnen in diepe verborgenheid. De meeste mensen denken dat de orde uitgestorven is. De monniken wijden zich naast de dagelijkse werkzaamheden geheel aan het zingen van gregoriaanse liederen in de zuiverste vorm. Zij hebben een stiltegelofte afgelegd en communiceren met gebaren, muziek en

lichaamstaal. Ze leven in vrede met God en met elkaar. Maar als er geld nodig is voor noodzakelijke reparaties, maakt de koördinant een cd-opname van de zang van de monniken om die te verkopen aan familie en vrienden. Die cd wordt een hit en het geld stroomt binnen. Een wonder!

De stilte doorbroken
Dan komen er mensen die meer willen; ze bonzen op de deur en eisen binnengelaten te worden. De abt weigert: de stiltegevoel verbiedt contact met de buitenwereld, maar de dirigent, tevens prior, die altijd in harmonie met de abt heeft sa-

‘Zoektocht naar het echte gregoriaans’

dingen. In de gesprekken van de rechercheurs met de monniken krijgen deze ieder hun eigen gezicht. Velen van hen hebben een verborgen agenda. Twee monniken willen beiden solist zijn en sommigen zijn verbitterd omdat ze gepasseerd zijn voor een bepaalde functie. Enkele monniken weten dat het klooster op instorten staat en alleen gered kan worden door geld, heel veel geld. Nieuwe cd's in combinatie met optredens zouden uitkomst kunnen brengen. De abt is daar ook van op de hoogte, maar wil op God vertrouwen. We komen veel te weten over het persoonlijk leven van de beide rechercheurs, hun gezamenlijk verleden en de demonen waardoor ze gekweld worden. De onverwachte komst van Francoeur, de baas van Gamache, verergert de situatie dramatisch: de heren zijn al jaren in een verbitterde strijd met elkaar verwickeld. Voeg daarbij nog de Dominicaanse monnik uit Rome, die namens de Congregatie van de Geloofsleer poolshoogte komt nemen en de verwarring is compleet. Het mysterie van de moord ontvouwt zich langzaam en daarnaast speelt er nog een ander mysterie: de zoektocht naar de sleutel tot het echte, oorspronkelijke gregoriaans. Dit alles tegen het decor van een imposant gebouw met grote contrasten van licht en donker en met geheime gangen en kamers. De sfeerbeschrijving van Perry is beeldend, beklemmend en vol symboliek.

De magie van Louise Perry
Een klassieke detective, maar toch niet helemaal. Het verhaal is modern en volstrekt origineel. Veel actie, bloed en geweld zitten er niet

in. Het gebeuren is een kapstok om gevoelens, overtuigingen en geheimen aan op te hangen. Gesprekken, gedachten en handelingen worden uitgebreid beschreven. De spanning zit in het relationele gebeuren. De monniken balanceren op het smalle koord tussen het goddelijke en het menselijke. De sfeer in het klooster wordt bijna voelbaar beschreven. De lezer die met de monniken in de kapel zit, voelt zich helemaal opgenomen in de hemelse muziek. En daarin is de magie van Perry gelegen: ze kan een muziekstuk of schilderij zo beschrijven dat het voor de lezer tot leven komt.

Het leek zo mooi, het klooster, de monniken die in vrede met God en met elkaar leven, die zich geheel aan het schitterend mysterie wijden, en het stemt droevig om geleidelijk aan te ontdekken hoeveel onvrede en haat er onder de serene oppervlakte broeit. Maar als troost is er de muziek, de prachtige zang van de monniken, waarin ze boven zichzelf en hun conflicten uitstijgen in goddelijke harmonie.

Louise Perry,
Een schitterend mysterie.
Boekerij, 2017
ISBN 9789022568224

De Grote Kerk in Dordrecht, Wikimedia Commons

Kerken tekenden eenheidsverklaring

Op 29 mei vond in de Grote Kerk in Dordrecht de vierde Nationale Synode (nieuwe stijl) plaats, tevens afsluiting van de Dordtse herdenkingsperiode van 400 jaar Nationale Synode. Op deze bijeenkomst hebben meer dan veertig kerken en geloofsgemeenschappen een *Verklaring van verbondenheid* ondertekend. In deze verklaring wordt onder erkenning van de verschillen uitgesproken dat de deelnemende kerken en geloofsgemeenschappen zich aan elkaar verbonden weten, omdat zij aan Jezus Christus. Zij weten zich samen verbonden met de oude christelijke kerk, die haar geloof onder woorden heeft gebracht in de belijdenis van Nicea. Zij aanvaarden hun roeping om in woorden en daden te getuigen van de liefde van God voor de wereld en om hun verbondenheid concreet vorm te geven. Hiertoe dient een vijfjarenplan: jaarlijks zullen vertegenwoordigers van de kerken bij elkaar komen om de eenheid te bevorderen. Het geloofsgesprek en de ontmoeting en samenwerking op het grondvlak zullen ondersteund worden. In het vijfde jaar wordt besloten hoe verder te gaan.

En dan nog dit

Studiedagen liturgie en kerkmuziek

Van dinsdag 23 tot en met vrijdag 26 juli 2019 worden er studiedagen voor Liturgie en Kerkmuziek georganiseerd door het Huis van de Kerkmuziek in Centrum Bovendonk te Hoeven (NB). De dagen staan onder professionele begeleiding van kerkmusici en theologen. Ze zijn bestemd voor gemeenteleden die genieten van zingen in een liturgische zetting, voorgangers, organisten, cantors en cantorijdirigenten. Het thema van deze week is Licht. In de liturgie speelt licht een grote rol. En als dat voor liturgie geldt, dan ook voor de muziek daarbinnen. In de werkweek van 2019 komen allerlei aspecten van licht aan bod. Er zijn gezamenlijke bijeenkomsten en daarnaast volgt ieder een hoofdvak naar keuze. Gastspreeker is Thomas Quartier, docent rituele, liturgische en monastieke studies aan de universiteiten van Nijmegen en Leuven en tevens benedictijner monnik. Meer informatie over het programma is te vinden op <http://www.huisvandeckerkmuziek.nl/werkweken/werkweek-liturgie-en-kerkmuziek>. Vragen over deze week kunnen ook gesteld worden aan de muzikaal en algemeen eindverantwoordelijke voor de studiedagen: Elske te Lindert, etelindert@icloud.com.

Werken Kees de Kort in Ikonenmuseum Kampen

In het Ikonenmuseum Kampen is tot 26 oktober de tentoonstelling 'Kees de Kort Ikonen' te zien. Traditionele iconen en Bijbelillustraties van kunstenaar Kees de Kort brengen christelijke feestdagen in beeld, zoals het Kerstfeest, Pasen, Hemelvaart en Pinksteren. De werken van Kees de Kort zijn afkomstig uit de serie Bijbelverhalen die hij vanaf 1964 maakte. Ze worden getoond in combinatie met ruim veertig iconen, die afkomstig zijn uit de collectie van het Ikonenmuseum. Kunstenaar en illustrator Kees de Kort (Bergen, 1934) staat bekend om zijn heldere en kleurrijke beelden. De kracht en eenvoud van zijn Bijbelillustraties maken dat de essentie van het verhaal direct bij de kijker overkomt. De ruim zestig werken dateren uit zijn beginperiode (1964 - 1979) en worden nu voor het eerst aan een groot publiek gepresenteerd. Onder de iconen uit de collectie van het museum bevinden zich enkele bijzondere exemplaren waaronder een zeldzaam icoon van de Verloren zoon.

Service

Officiële berichten

De Aartsbisschop van Utrecht heeft:

- met ingang van 1 april 2019 mevrouw M. Schouten - Kropielnicka aangesteld als kerkmeester van de parochie van de H. Georgius te Amersfoort, voor een periode van vier jaren.
- met ingang van 1 juli 2019 de hoogerwaardede heer W.B. van der Velde eervol ontslag verleend als pastoor van de parochie van de H. Vitus te Hilversum.
- met ingang van 1 juli 2019 de weleerwaardede heer V.P. Scheijde eervol ontslag verleend als pastoor van de parochie van de H. Martinus te Groningen en hem per diezelfde datum aangesteld als pastoor van de parochie van de H. Vitus te Hilversum.

De Bisschop van Haarlem heeft:

- met ingang van 1 januari 2019 de heer E.C. Smit opnieuw aangesteld (met dispensatie) als kerkmeester van de parochie van de H.H. Petrus en Paulus en H.H. Johannes en Willibrordus te Amsterdam, voor een periode van één jaar.

Het Collegiaal Bestuur heeft:

- met ingang van 1 juni 2019 de weledelgestrenge heer mr. E.A. Maan eervol ontslag verleend als lid van het college van Advies inzake Kerkelijke Rechtsaangelegenheden.
- met ingang van 1 juli 2019 de weledelgestrenge heer mr. E.A. Maan eervol ontslag verleend als lid van de Bisschoppelijke Commissie voor het Kerkrecht.

Het Episcopaat heeft:

- met ingang van 1 mei 2019 de weleerwaardede heer R.W. Frede eervol ontslag verleend als lid van de Bisschoppelijke Commissie voor de Liturgie.

Namens het Collegiaal Bestuur, M. Konings-Roobol, secretaris

Wie zal ons leiden?

Doe mee aan de schrijfwedstrijd van Volzin

De schrijfwedstrijd van *Volzin*, magazine voor religie en samenleving, staat dit jaar in het teken van 'leiderschap'. Deelnemers kunnen tot 9 september een pakkend essay insturen dat antwoord geeft op de vraag 'Wie zal ons leiden'. De jury, onder voorzitterschap van aartsbisschop Joris Verdam, beoordeelt de inzendingen op originaliteit en stijl. De drie beste inzendingen ontvangen een geldprijs. Bekroonde essays verschijnen in *Volzin*, in het januarinumnummer 2020.

Voor meer informatie: zie de website van *Volzin*

Agenda

- 24 april Summerschool 2019
- 26 aug - 30 aug, Wislikofen (CH) Internationale Oud-Katholieke Theologen Conferentie
- 11 sep - 15 sep Internationaal Oud-Katholiek Lekenforum 2019
- 21 september Seminariedag, Haarlem, opening van het academisch jaar
- 12 okt Bisdomdag Haarlem
- 26 okt Erfgoeddag voor pastores en kerkbesturen

Colofon

De Oud-Katholiek is een periodieke uitgave van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, verschijnt zes keer per jaar en wordt verspreid op alle oud-katholieke adressen in Nederland.

Redactie

Michael van den Bergh, Marco Derks, Yvonne van Doesum, Robert Frede, Wilma Kramer, Adrie Paasen, Marieke Ridder, Jan van der Steen. redactie@okkn.nl of: Lichtenbergerlaan 74 7431 AL Diepenveen

Vormgeving

Oblong grafisch ontwerp, Jet Frenken www.jetfrenken.nl

Productie

Nilsson Goes, ISSN 01673963

Redactiesluiting:

Redactiesluiting: 22-07-2019
De volgende Oud-Katholiek verschijnt begin september.

Abonnement

Bent u niet oud-katholiek en wilt u deze uitgave graag ontvangen? Voor 25 euro per jaar zenden wij u het blad graag toe. Een briefje met volledige adresgegevens kan naar: Registratie De Oud Katholiek, Koningin Wilhelminalaan 5, 3818 HN Amersfoort. Mailen kan ook: info@okkn.nl. Blad niet ontvangen? Neem eveneens contact op met bovengenoemd adres. Giften zijn welkom op NL06 ABNA 0214 1901 29. t.n.v. Oud-Katholieke Kerk van Nederland te Amersfoort.

Verantwoording foto's (voor zover bekend):

Omslag: Shutterstock; pag. 2: Unsplash Rajesh Kavasseri; pag.3: Unsplash Emily Rudolph; pag. 5: Ellis van der Beek; pag. 7: Dio van Maarren; pag. 8: Jezusbeeld, Emile Verhey; foto bladmuziek. Dio van Maarren; pag. 9: Emile Verhey; pag. 10: detail altaar kerk Haarlem, Michael Maas; orgel detail Marieke Ridder; pag. 12: Dio van Maarren; pag. 14: Unsplash David Beale; pag. 16: Wilma Kramer; pag. 18: Rhem Han; pag. 19: Dio van Maarren; pag. 20: omslag Boekerij; pag. 22: Dordrecht, Wikimedia Commons; www.huisvandeckerkmuziek.nl; iconen: www.ikonmuseum.nl, Kampen; achterzijde: Shutterstock.

het antwoord ligt in de stilte

